Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu ile Röportajlar Serisi-XIV

MENSUBİYET, MESULİYETİ YARATIR

İHSAN FAZLIOĞLU OKUMALARI

Önsöz Yerine,

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu'nun ***"bilgi kendine kayıtsız kalan kişileri ve toplumları affetmez"*** nasihatini dikkate alarak, bilgiye ve bilginlerimize kayıtsız kalmama adına fazlioglu.blogspot.com adresinde samimi bir çalışma başlatılmıştır. Bu platform üzerinden Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu'nun vermiş olduğu konferanslar, seminerler, dersler, katıldığı radyo ve TV programları, gazete ve dergilerdeki röportajları ve yazıları ile hocamız hakkında basına yansıyan diğer konular hakkında bilgi paylaşımı ve değerlendirmelere yer verilmesi amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu hocamızın **Karabatak Dergisi**'nin 35. sayısında yayımlanan ***"Mensubiyet Mesuliyeti Yaratır"*** başlıklı röportajını istifadenize sunuyorum. Bu sayede *Karabatak Dergisi*'ne ve Sayın *Naime Erkovan*'a katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

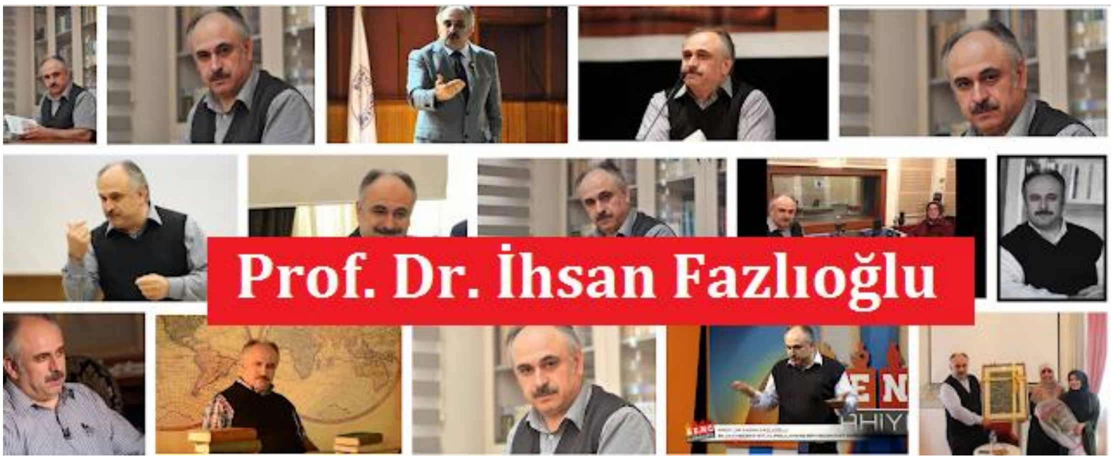
İhsan Fazlıoğlu, kendisine yöneltilen bir soruya yanıt olarak şu ifadeleri kullanmıştır; "***Hazır aklıma gelmişken, samimiyetle bir iş yapan genç arkadaşlarıma tavsiyem şudur: Başkasının sesini taklit eden, kaynaktaki değişikliklere göre, sesine ayar vermek zorunda kalır. Başka seslere ibret almak ve faydalanmak için dikkat kesiliniz; ancak en nihayetinde kendi sesinize kulak veriniz. Ne demiştik:*** *Hiçbir kulağı varsaymadan, kişinin kendi şarkısını terennüm edebilmesi, yaşama cesaretinin zirve ifadesidir. Bu şarkı terennümündeki tek ilke şudur: İş tutuşunuz kalbî; iş yapışınız aklî/istidlâlî olsun. Birincisi sizi samimi ve ihlâslı kılar, ikincisi titiz ve başarılı.*"

Bu değerli röportajın yararlı olmasını diler, hocamıza dair elinizde bulunan benzeri dokümanları tarafımızla paylaşmanızı rica ederim.

Muhammet Negiz
mnergiz@live.com

27.07.2018

PROF. DR. İHSAN FAZLIOĞLU

İhsan Fazlıoğlu, Prof. Dr., İMÜ, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü 1966 yılında Ankara'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi (1989). Ürdün Üniversitesi'nde (Amman) ve Arap Bilim Tarihi Enstitüsü'nde (Halep) bilim ve matematik tarihi üzerinde araştırmalar yaptı (1990-1992). Yüksek lisans çalışmasını İ.Ü. Bilim Tarihi Bölümü'nde (1993); doktorasını, İ.Ü. Felsefe Bölümü'nde tamamladı (1998).

Oklahoma Üniversitesi'nde (ABD) sahasıyla ilgili araştırmalar yaptı (2001-2002). 2005 yılında doçent oldu. Mc Gill Üniversitesi, İslam Araştırmaları Enstitüsü'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu, proje danışmanlığı yaptı ve kıdemli araştırmacı olarak çalıştı (2008-2011).

Fazlıoğlu, halen İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesidir. Fazlıoğlu, felsefe-bilim tarihi ile matematik tarihi ve felsefesi üzerine yoğunlaşmakta, özellikle bu yapıların İslam-Anadolu Selçuklu-Osmanlı-Türk medeniyet tarihi içerisindeki gelişmelerini yazma kaynaklara dayanarak incelemekte ve yayınlar yapmaktadır.

PROF. DR. İHSAN FAZLIOĞLU İLE RÖPORTAJLAR SERİSİ-XIV:

"MENSUBİYET, MESULİYETİ YARATIR"[1]

Ülkemizin pek değerli mütefekkirlerini hür kalemiz olan mecmuamızda ağırlamaya ve onların marifetlerine iltifat etmeye devam ediyoruz. Sayın Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu Beyefendi ile halleştik, dertleştik, sohbet ettik… Felsefî kültürümüzün yeniden inşasına, birbirinden değerli eserleriyle büyük katkılar sunan ve bu minvalde uyanışımızı güçlendiren İhsan Fazlıoğlu Beyefendi'nin sadece eserlerinden değil, sohbetlerinden de çok şey öğreneceğimiz muhakkaktır. Bu anlamda, kendileriyle *yanıt/çözüm* arayışında olduğumuz *soru/n*ları konuştuk.

---

[1] Genç, M. Sabri. (2017). "Mensubiyet, Mesuliyeti Yaratır...", Karabatak Dergisi 35. Sayı, www.karabatakdergisi.com

Görsel Kaynak: Karabatak Dergisi tanıtımlarından uyarlanmıştır.

Bu hasbihal, tüm değerlerimizi ve tarihî tecrübelerimizi hızla çürütmek ya da unutturmak için elinden geleni yapan *yeni dünya düzeni*nin tahakkümüne karşı bir başkaldırıdır… Ayrıca, Sayın Hocamızın deyimiyle “Ya *mücevher* olup tarihteki yerimizi almak yani kendimiz olmak ya da basit bir *takı* olarak başkaları tarafından süs eşyası gibi kullanılmak” arasında tabii ki ümidimizi her daim diri tutmak için mücevher olmayı tercih ve talep edeceğiz. Allah, bu topraklardan fışkıran metafiziksel mücevherleri görmeyi ve keşfetmeyi her daim nasip eylesin. Kendilerine bu derin söyleşi için müteşekkiriz… Bu minvalde hocamızın neşredilmiş eserleri şunlardır:

- Kendini Bulmak (Papersense Yayınları)
- Kendini Aramak (Papersense Yayınları)
- Fuzuli Ne Demek İstedi? (Papersense Yayınları)
- Akıllı Türk Makul Tarih (Papersense Yayınları)
- Kayıp Halka (Papersense Yayınları)
- Derin Yapı (Papersense Yayınları)
- Sözün Eşiğinde (Papersense Yayınları)
- Soruların Peşinde (Papersense Yayınları)
- Nazarî Ufuk (Papersense Yayınları)

Neşredilen mühim eserlerinize tanık olduk ve olmaya da inşallah devam edeceğiz. Şu ana kadar toplam dokuz kitabınız neşredildi. Bunun yanı sıra yayımlanmasında katkıda bulunduğunuz Tercüme-i Hiyel, Tahriru Usûli'l-Hendese ve'l-Hisâb ve Cezeri'nin Olağanüstü Makineleri gibi eserler de var. Bir de Taşköprülüzâde Külliyâtı... Sanırım bu eserlerin sayısı daha da artacak. Bu eserlerin peş peşe yayımlanması planlanmış mıydı? Başka ne türden eserlerle karşılaşacağız acaba?

Eskilerin tabiriyle tedbir takdirin bir cüzüdür. Şüphesiz eylemlerimize belirli tedbirler, planlar eşlik ediyor. Ayrıca doğum ile ölüm arasındaki mesafeyi anlamlı bir şekilde doldurmak da hayatın istikameti açısından önemli. Akîdemizin tarihî yürüyüşünü sürekli kılmak için çalışmak gerekiyor. Akıl ile ilim ve el ile amel bir temeddün hareketinin olmazsa olmazları. Yine de sorunuzda vurguladığınız anlamda bir plan yoktu. Daha önceki söyleşilerimde de dile getirdiğim üzere bu yayımlama işi daha çok genç yoldaşlarımın bir düşüncesi; özellikle Mehmet Ali Çalışkan'ın. Ben daha çok makale ve deneme yazmak, bir de ders, seminer, konferans vermek, ayrıca atölye tarzı çalışmalar yapmakla yetinmek istiyordum; hâlâ da öyle. Çünkü kitabı daha çok kemâle ermiş bir fikrin ifadesi olarak görüyorum. Hâlbuki hiçbir fikrimin kitaba dönüşecek kadar bir kemâle sahip olduğunu düşünmüyorum. Açıkçası bundan sonra nelerle karşılaşacağız, ben de merak ediyorum.

Tezgâhta neler var peki hocam?

Tezgâhta pek çok şey var: Denemelerin ve söyleşilerin kitaplaştırılması; akademik makalelerin neşrine devam edilmesi yanında İslâm felsefe-bilim tarihi ile ilgili araştırmalar; ilk Türkçe hesap, misaha ve matematik eserleri gibi bazı önemli metinlerin neşri. Gerçekten ben de meraklar içindeyim. Ama benim duam son nefesimi yazarken değil, ders anlatırken vermek...

Yazım tarzınız Türkiye'de alışık olmadığımız ilmî seviyeyi ve edebî zevki mezcediyor. Bunun yanı sıra gerek zihnî gerekse de kültürel sorunlarımızın özüne işaret ederek ufkumuzu açıyorsunuz. İşaret ettiklerinizin, tespit ettiğiniz sorunların ve soruların bizleri bir yerlere götüreceği muhakkak. Eserlerinizin bu anlamda şu ana kadar müşahede ettiğiniz etkileri neler oldu acaba?

Mensubiyet, mesuliyeti yaratır; mesuliyet de insanı söyletir. Söyleyemezseniz mahcubiyet yaşarsınız. Gayretim en nihayetinde mahcup olmamak; emaneti yerine getirmektir. Elden geldiğince bir *vazife* bilinci ile iş yapmayı önemsiyorum. Çünkü şuna inanıyorum: Önceden tanımlanmış bir beklentisi olan, kaybetmeyi ya da kazanmayı önemser; yalnızca vazifesini yapan için *yapmak* yeterlidir. Ve yine inanıyorum ki, akibetinden emin olmak kibirdir. İnsana düşen vazifesini yapmaktır; akibetini hesaplamak değil; istikâmeti olan akibetini hesap etmez çünkü. Diğer tespitler sizin hüsnüzannınız; buna müteşekkirim. Hazır aklıma gelmişken, samimiyetle bir iş yapan genç arkadaşlarıma tavsiyem şudur: Başkasının sesini taklit eden, kaynaktaki değişikliklere göre, sesine ayar vermek zorunda kalır. Başka seslere ibret almak ve faydalanmak için dikkat kesiliniz; ancak en nihayetinde kendi sesinize kulak veriniz. Ne demiştik: ***Hiçbir kulağı varsaymadan, kişinin kendi şarkısını terennüm edebilmesi, yaşama cesaretinin zirve ifadesidir*. Bu şarkı terennümündeki tek ilke şudur: *İş tutuşunuz kalbî; iş yapışınız aklî/istidlâlî olsun. Birincisi sizi samimi ve ihlaslı kılar, ikincisi titiz ve başarılı.***

Kendini Aramak ve Kendini Bulmak adlı eserleriniz her kesimden okuyucu tarafından okundu ve takdir edildi. Bu kitaplarda özellikle kendilik arayışı peşinde olduğunuzu söylüyorsunuz. Kendilik arayışı sizin için neden bu kadar önemli?

Bu sorunuzun cevabı her iki eserde mündemiç aslında. Çok açık bir nedeni var bu arayışın; kendilik bilgisi diğer tüm bilgilerin temelindedir de ondan. Tanrı'nın bilgisi bile. Tanrı'nın bizi muhatap alması, mükellef kılması, halife yapması, tüm bunlar kendilik bilgisi ile mümkündür.

Ariflerin dediği gibi, insanlık bir imkândır; bunu mümküne tahvil etmek, tahkîk-i zât yani kendilik bilgisi, bilinci ile mümkündür. Niçin çocuklar ve deliler muhatap ve mükellef değildir; kendiliklerinin idrakinde olmadıkları için değil mi? İnsan olmaklıktaki derecemiz, kendilik bilincindeki seviyemizle doğru orantılıdır. Kanaatimce bir insanın başına gelebilecek en büyük musibet, önce kendini ihmal etmesi, sonra da unutmasıdır. Kendini unutan insanlığından vazgeçer, çünkü kendini unutmak demek, kendini terk etmek demektir. İnsan kalmakta direnmeli ve diretmeliyiz. Daha derinden bakılırsa *Bezm-i Elest*teki -ki bu sahne daimdir- soruya muhatap olmanın asgari şartı kendilik bilgisi/bilincidir. Ne kadar kötüdür değil mi, bir soruya muhatap olamamak; Tanrı tarafından muhatap alınmamak.

Yalnız vurgulamakta fayda var: Kendilik kapalı bir uzay değildir; kendi kendini sürekli ören bir örüntüdür aynı zamanda; kendimizi öreriz; yontarız; bir açıdan da inşa ederiz. Bu hakikati şöyle ifade etmiştim: Her bir kişinin yaşamı kendi hakkındaki rüyasının yorumudur. Yorum için hiçbir zaman *ol*du dememek kaydıyla; olan ölür çünkü. Çok konuştuk. Sözü *kendilik felsefesi*nin üstadı Âşık Paşa'ya bırakalım: “Masiyetdür bilmemek kendüzini / Düne degşürmişdür ol güngüzini” [Kendini bilmemek, baş-günahtır; gündüzü, geceye değiştirmektir]. Ya da “Kendü hâlin bilmeyen âdem değil / Ana hayvan der-isen gâm degül” [Kendi hâlini bilmeyen insan olamaz; ona hayvan dense de olur]. Bundan daha ağırı da var: Muhatap alınmamak. Nitekim şöyle diyor: Kendüzin bilmeyene davî haram / Ne diyem ben ol kişiden ne soram. [Kendini bilmeyene dava haramdır; ona ne söyleyeyim ki, neyi sorayım ki...] Sizce tüm bu deyişlerden sonra başka söze hacet var mı?

Özellikle Kendini Aramak adlı eserinizin ilk denemesi çok önemli bir ufuk açıyor Sayın Hocam. "Soru da İnsandır, Yanıt da" diyorsunuz. Bugün dünyaya hükmetmeye çalışan sermayeciliğin küreselleştirdiği "yanıt(sızlık)" insan denilen soruyu yok etmeye mi yönelik acaba? Bu dünyayı çıkmazdan hangi yanıt kurtarabilir?

Âlem bir cümle ise insan onun noktasıdır. Öyle bir nokta ki, cümleyi ya anlamlı kılar ya da anlamsız. Bu nedenle, ariflerin dediği gibi en temel sorumuz: **"Varlık, insanı var-kılmakla ne demek istiyor?"** İnsan, madde ile mananın tam ortasında ara-varlıktır; işte bundan dolayı bilmeye başlarken ne maddeden ne de manadan, orta-olan'dan/kendinden başlamak gerekir. Bu başlangıç o kadar önemlidir ki, kudema, "kişi, Varlık'ı, kendi zâtına ircâ etmeden, küllî olarak idrâk edemez; bu nedenle teemmül, tefekküre tekaddüm eder" der. Başka bir deyişle, varlık insana yüklemdir; insan ise özne... Öyleyse özneyi bilmeden, yani bileni bilmeden, dolayısıyla bilmeyi bilmeden, neyi bilebiliriz ki. Hz. Yunus boşuna demiyor; **"İlim, ilmi bilmektir / İlim kendin bilmektir."** Dikkat edilirse bu ifadede *ilmi bilmek* ile *kendin(i) bilmek* özdeşleştiriliyor. Çünkü ancak kendinizi bilirseniz, bilebilirsiniz.

Sorunuzun ikinci kısmına gelince, insan kendine unutturulmaya çalışılıyor; kendini terk etmeye zorlanıyor. Başka bir deyişle, kişinin kendini kendine soru konusu kılması zorlaştırılıyor. Her şey bir soru ile başladı; soru ile devam edecek; soru ile bitecek. Bu nedenle köken ve son soruları hayatımızdan çekildi. Nere-den ve nere-y-e soruları iptal edildi. Sadece nere-de olduğumuzla ilgileniliyor; o da dışarısı olması bakımından maddi yer ile yani Evren-ile. Bilgi artık üç boyutlu değil; isitkametin geliş ve dönüş uçları belirsizleştirildi; köken maddileştirildi; dönüş ise itibarsızlaştırıldı. Bunun için yaşam çoğaltılıyor; insanı meşgul edecek, kendiyle baş başa kalmasını engelleyecek lüks ve konfor derinleştiriliyor. İnsan hem maddi hem de manevi çürüyor. Halbuki, madde ile mana bizi birlikte var eder; öncelik ve sonralıkları yoktur; birliktelikleri vardır. Hayat bir süreklilik farklı var-olma tarzlarını süpüren. İnsanı tekrar üç-boyutlu bir sorunun konusu kılmak gerekiyor. Yer, yol ve istikameti insanda tekrardan tevhid etmeliyiz; tersi durumda kendi kendimizi imha edeceğiz. Yeni bir çıkış ancak ve ancak kendimiz hakkındaki kanaatimizi

yenilemekle mümkündür çünkü hem büyük hem de küçük ölçekte bir insanın kendine ilişkin kanaati değişmeden, olgu ve olaylara ilişkin bakış-açısı değişmez; çünkü insan yenilenmeden hayat yenilenmez. Kapitalizme, sermayeciliğe dolayısıyla emperyalizme, sömürgeciliğe gelince, o konudaki tavrın çok keskindir: **Kapitalizm ve Emperyalizm ile sorunu olmayan bir kişinin *insan-ca* yaşıyor olduğuna inanmamız için hiçbir nedenimiz yoktur.**

Hocam, ülkemizin tarihî ilmî tecrübesini yeniden anlamlandırmaya çalışıyorsunuz. Bu anlamlandırmanın, hakikat ve siyaset simetrisi açısından anlamı nedir?

Hakikat ile siyaset hayatın birbirini tamamlayan iki farklı tecellisidir. Önemli olan bu hakikatin sarih ve sahih olmasını temin etmektir ki, siyaset de istikamet verici olsun. Siyasetin bir milletin varlık duyuşu olduğunu düşünüyorum; o halde varlığa ilişkin bir hakikat araştırması siyasetten bağımsız olamaz. Bu çerçevede sarih ve sahih bir hakikat çanağında yol almayan bir siyaset de insanlara muhkem istikamet veremez. Ortalığı Âl-i Cengiz oyunları kaplar; hayat çölünde amaçsız dolanıp dururuz. Siyaset bir yön verme, yönlendirme işidir; bunu da tozutmadan yapmak, toplumun maslahatını, toplulukların menfaatlerini iptal etmeden korumak; en önemlisi de inşa edilecek siyasi ortamda bireyin faziletini gerçekleştirmesini sağlayacak şartları sağlamak gerekir. Tüm bunlar yerden bitme, gelişigüzel olmayacağından muhakkak o milletin tarihî tecrübesine yani hafızasına dayanmalıdır. Bu tecrübenin adı davranış söz konusu olduğundan âdet; bilgi söz konusu olduğunda örftür. İlmî tecrübemizi bu anlamda başkalarına etkimiz oranında ya da başkalarıyla bir öncelik yarışına girmeden atalarımızın soru sorma tarzları, sorunları ele alış biçimleri, kullandıkları kavramlar ve yöntemler, ürettikleri yanıtlar, kurumlar vb. yapılar çerçevesinde tespit etmek ve yorumlamak zorundayız. Her zaman söylediğim gibi, geleceğe ilişkin hesabı olan milletler, geçmişte bu hesabı nasıl gördüklerini merak ederler. Yine de **unutmayalım en derin siyaset, bilgidir; çünkü siyaset beka-i devleti, bilgi ise beka-i milleti sağlar**.

Cumhuriyet sonrası Türkiye'sinde felsefî alana ilginin ya da ilgisizliğin seyri hakkında ne düşünüyorsunuz Hocam? İlginin ya da ilgisizliğin mahiyeti ve nedenleri hakkında neler söylemek istersiniz?

Bu uzun soluklu bir soru. Öncelikle bütünü dikkate almadan parça hakkında konuşmak bize ne sadık bilgi verir; ne o parçayı anlamamıza yardım eder ne de o parçaya ilişkin bilgimize ve anlamamıza bir meşruiyet sağlar. Dolayısıyla son dönemi bir bütün olarak dikkate almadan o dönemdeki herhangi bir parçayı sağlıklı bir şekilde idrak edemeyiz. 1774'ten bugüne ciddi bir beka sorunu yaşadık. Bu nedenle diyorum ki, **"1774'ten bu yana başımıza gelenler gündüzün başına gelseydi gece olurdu."** Yine de tüm bu şartlarda varlığımıza mukayyet olduk; olmaya çalışıyoruz. Felsefe meselesine gelince, bu tür sorularda felsefe sözcüğü iki anlamda kullanılıyor; birincisi teknik bir kavram olarak yani felsefe disiplini; ikincisi ise düşünmek. İkinci anlamıyla Türkler filozof bir millettir; tarih boyunca düşünerek yol almışlardır; neyi, nasıl ve niçin yaptıklarını bilirler. Birinci anlamıyla ise felsefe üst-kültürün yapabileceği bir şeydir ve büyük oranda bilimlerde belirli bir birikimi talep eder; formel, doğa ve manevi bilimler gibi değişik alanlarda. Ayrıca güçlü bir siyasi ve iktisadi yapılanma ister. Bu anlamıyla ne tarihte ne de günümüzde felsefe üreten fazla toplum vardır. Bu toplumlardan biri de Türk milletidir. Davud Kayserî'den Molla Fenarî'ye, Hocazade'den İbn Kemal'e, Taşköprülüzade'den Gelenbevî'ye, oradan günümüze. Bu nedenle telaşa gerek yok; niyetimizi bozmadıkça bu tür etkinlikler vasat oluştukça kendiliğinden tecelli eder. Biz yürüyüşümüzü sürdürelim yeter ki.

Bir ilkeden bahsediyorsunuz ki belki de serlevha şeklinde her yere asılmalıdır, o da şu: "Bir milletin *anlam-değer dünyası*na, kısaca *tarihî tecrübe*sine mensubiyet ve aidiyet duymak; düşünmesinde ve eylemesinde o millete ilişkin her türlü *kanonik* yapıdan pay almak…" Ben de buna "düşünce namusu" diyorum özetle. Kimliksizleştiren, insanları mağaralara tıkayan, kendinden iğrendiren ideolojiler bu ülkenin hep başının belası oldu ve olmaya devam ediyor. Bu beraberinde zihin dünyamızı parçalıyor ve olası bir mutabakatı engelliyor. Sürekli bir parçalanmışlık ve çatışma ortamı mevcut. İbn Haldun'un dediği gibi, "kalplerimiz müteferrik ise akıllarımızı kimse birleştiremez." Bu sorunlar için esaslı çözümler sizce nasıl üretiriz ve kalpleri birleştirmek için nereden başlamalıyız Hocam?

Zor ve her zor soru gibi güzel bir soru. Bu sorunun en temel cevabı *millet olmak*tır. "Millet olmak" ne demekse bunu başarmalıyız. Kanonik yapı, tarihi tecrübenin süzgecinden geçmiş bir milletin beşerî her konudaki davranış ve bilgi birliğidir. Ortak akıl, ortak dil, ortak vicdan ya da... Kanonik yapılar omurgayı oluşturur ya da kültürün ana-caddelerini... Kanonik yapılara mensubiyet yok ise mesuliyet bekleyemezsiniz. Bu nedenle diyorum ki, vicdanları terbiye etmeden yalnızca *idrakleri eğiten milletler* kendi mensupları tarafından aşağılanmaya hazır olmalıdırlar. Bir millete mensubiyeti basit bir his birlikteliğine indirgeyemeyiz; tersine bir millete mensubiyet, bir bilinç işidir. Bunu sağlamanın en sağlıklı yolu, bir milletin efsanelerini, masallarını, şiirini, müziğini, kısaca tüm tarihi tecrübesini aidiyet duyulacak bir birlik içinde idrak etmesi, o birlik içinde düşünmeyi ve eylemeyi becermesi, bu birliği maddi kurumlarla görünür kılması, törenlerle nesiller arası aktarıma sokması, kısaca bir huy ve alışkanlık haline dönüştürmesi gerekir. Bir milletin bu anlamıyla bir birliği yok ise bireylerini bir arada tutamaz; dağılır. Bu *birlik*, küçük ölçekte *yuva*, büyük ölçekte *vatan* adını alır; hem maddi hem de manevi anlamda. Maddi ve manevi yuvamız yok ise aile, vatanımız yok ise millet olamayız. Lütfen vurguya dikkat kesilelim, maddi ve manevi birlikte. İdeoloji kavramınıza gelince, bu konuda tek bir cümle söyleyeceğim: "Hakikati bir ideoloji içinde idrak etmek, kuşu bir kafes içinde tanımaya benzer." Sanıyorum bu yeterlidir.

Türkiye'de felsefî çalışmaların bugünkü durumu ve gelecek perspektifi için neler söyleyebilirsiniz?

Biraz önce işaret etmiştik; düşünce anlamında felsefe ile teknik anlamda felsefe arasındaki ilişkiye. Düşünüyoruz; dertlerimize, ihtiyaçlarımıza, önceliklerimize göre. Bu noktada bir sorun yok. Teknik anlamda felsefe bir disiplindir; matematik gibi, fizik gibi. Bu tür bilimlerde sorular küllidir ancak cevaplar yerel özellikler taşır; isteseniz de istemesiniz de. Yerellik belki formel ve doğa bilimlerinde nispeten daha az olabilir. Bilim tarihi bunu gösteriyor bize. Ancak manevi bilimlerde yerelliğin tonu artar. Özellikle felsefenin belirli alanlarında bu daha da fazladır. Bizde sorun, sorular ve cevapların bize ne kadar ait olup olmadığında düğümleniyor. Bunun birkaç nedeni olabilir. Birincisi felsefe bizde daha çok felsefe tarihine dönüşmüş durumda. Başkalarının cevaplarını bırakınız düşünmeyi, bağlamını bile dikkate almadan tekrarlıyoruz. Başka bir kültür ortamının kendine ait sorular için ürettiği cevapları tarih-üstü doktriner bir gerçeklik gibi okuyoruz. Bu tespit sadece çağdaş felsefe için değil, hem Eski Yunan, hem İslam felsefesi için de geçerli. İçinde yaşadığımız tarihsel ve toplumsal gerçeklik ile hiç ilişkisi olmayan okumalar; sanki Japonya'da ya da Norveç'te yaşıyor gibiyiz. Gerçi bu duruma şaşırmıyorum çünkü öyle nesiller yetiştirdik ki, dünya haritası çizmelerini istediğinizde Türkiye'yi değil Avrupa'yı merkez alarak çizmeye başlıyorlar. Bu tür bir okumadan bir şey çıkmaz, çıksa da bu topraklarda bir karşılık bulmaz. Elbette bir de kadim birikimimize, geleneğimize ciddi psikolojik bir tepki var. Bunun ayrıntılarına girmeyeceğim ama somut bir örnek vermek isterim: *Nazariyat İslam Felsefe ve Bilim Tarihi Araştırmaları Dergisi*'ni gönderdiğimiz Türkiye'nin sayılı üniversitelerinden birinin felsefe bölümü mensupları, hiç açmadan dergiyi iade ettiler. Yobazlık bir dindir; yobazlar da tek bir millettir. Ama sorun değil, bilgi kendine kayıtsız kalan kişi ve milletlerden intikamını alır. Geleceğe ilişkin projeksiyonlara gelince gayet açık: Öncelikle kendimiz olmalı, akabinde bilim üretmeliyiz; bilgi bir şeyin bilgisidir; bir yorum olarak felsefe de bir şeyin yorumudur; şey yoksa yorum da olmaz. Başka kültürlerin şeylerini, o şeylere ilişkin bilgilerini ve o bilgilere ait yorumlarını geveleyip dururuz. Çünkü temsil olmadan temessül olmaz; yani bir örneğiniz yoksa

elinizdeki ipliklerden bir kilim yapmanız mümkün değil. Bu nedenle ürettiğimiz düşüncenin ne Edirne'den ne Hakkari'den ne de Antakya'dan öte bir değeri var; sözde filozoflarımız da akademide birbirleriyle incir çekirdeğini doldurmayacak konularda kavga edip duruyorlar. Sıkça dediğim gibi bir insan kendini aşan bir fikre sahip değilse ya kendiyle uğraşır ya da başkalarıyla savaşır. Öyle de yapıyoruz zaten...

"Türk aydını karanlıktır; çünkü hiçbir şeyi aydınlatmaz; karıştırır, dolaştırır; yorar ve milletini götürür temsil ettiği yabancı kültürün çıkarlarına râm eder," diyorsunuz Hocam. Üniversitelerde belirli bölümlere çöreklenmiş ve kırsaldan gelen saf zihinleri altüst etmekten başka bir görevi olmayan nice böyle akademisyen var. Bu anlamda Türk entelektüel dünyasının geçmiş ve gelecekle rabıta kurma tarzları mevzusunda bugün için gelinen noktayı nasıl görüyorsunuz?

Konuştukça konu konuyu açıyor... Aslında bu sorunuzun kısmi bir cevabına biraz önce temas ettim. Ancak şunu hemen vurgulamak isterim: Bu ifadelerimde amacım sözcükler üzerinden değil, kavramlar üzerinden düşünmek. Mesele *aydın* sözcüğü değil; *alim* deseniz de fark etmez. Önemli olan zihniyet ve tavır. Çünkü kendine başka isimler verenleri de gördük, görüyoruz; göreceğiz de. Eleştirdikleri insanlardan pek bir farkları yok. Açıkça söyleyeyim, değerleriniz eylemlerinizde bir fark yaratmıyorsa eleştirdiklerinizden farklı değilsiniz demektir. Bir kere şunu baştan vazedelim: Tarihte hiçbir kültür başka bir kültürün eğitim kurumlarını birebir taklit ederek kendine has, özgün bir medeniyet geliştirmemiştir; geliştiremez de. Eğer yetiştirdiklerimiz Kâhire'yi, Tahran'ı, İslamabad'ı, Moskova'yı, Paris'i, Berlin'i, Londra'yı ya da Washington'u dikkate alarak düşünüyor, bu toprakların geçmiş ve şimdiki tecrübesini göz önünde bulundurmuyorsa, hatta tek marifeti içinden çıktığı milletin anlam-değer dünyası ile tarihî tecrübesini tahkir etmekse, hepsi birer eğitim zayiatıdır. Elbette, bir aydın milletini tenkit edebilir ama tahkir edemez. Çünkü bir aydının milletini tenkit etmesi ile tahkir etmesi iki ayrı tavırdır. Tenkit, tashih eder; tahkir ise tezyif. Başka bir ifadeyle tenkit, ikmal etmek içindir; tahkir, ifna etmek için. Bu nedenle halkını tenkit eden, düşünür; tahkir eden ya işgalci ya da turisttir.

Son kitabınızı muhterem hocamız Teoman Duralı Beyefendi'ye ithaf ettiniz. Kendilerinin ülkemizde felsefîleşmiş bir kültür inşası için yıllardır talebeler yetiştirdiğini, özgün eserler neşrettiğini biliyoruz. Teoman Duralı hocamızın sizin düşünce dünyanıza katkıları nasıl oldu acaba?

*İthaf*ta da dediğim gibi bir insanın olabilmesi için maddi ve manevi şartlar yanında en önemli unsur öğretmendir. Ancak bu öğretmenin öğrencisini çırağa, dolayısıyla kendisini de ustaya dönüştürmesi gerek. Bunun da tek bir yolu var: Birlikte yürümek, birlikte yürüme becerisini göstermek. Dolayısıyla benim için Teoman Hocam basit anlamıyla bilgilendiğim bir insan değil sadece, aynı zamanda birlikte yürüdüğüm, birlikte düşündüğüm, birlikte eylediğim bir insan. Yoksa olmak yolunda üzerimizde binlerce insanın hakkı var; tanıdığımız ya da tanımadığımız. Bu nedenle tüm katkısı olanlara teşekkür, Allah'a da şükür etmemiz gerekli.

Ülkemizdeki üniversitelerin durumu hakkında neler düşünüyorsunuz?

Bu konuda her şey ortada; tekrar etmeye gerek yok. Eksikliklerimiz çok. Önemli olan sorunları tespit edip çözmeye çalışmak. Ancak biraz önce dediğimiz gibi bir bütün fikrimiz yoksa sorunları göremeyiz, görsek de çözemeyiz. Teknik sorunlardan bahsetmiyorum; bir zihniyet ve sistem sorunundan bahsediyorum. Eski bir makineyi çalıştırmak için olağanüstü bir gayret gösteriliyor; hâlbuki sistem yenilenmeli. Nazarınızın en uzağında bir ufuk çizginiz yoksa, yolunuz olur ama istikametiniz olmaz. Tabiat gibi hayatta da olgu ve olaylar fraktal bir dağılım gösterirler; dolayısıyla bilelim ya da bilmeyelim belirli bir nispet ilişkisine göre çalışırlar. Toplumdaki tüm unsurlar bu fraktal dağılımdan pay alır ve ona göre gelişim gösterir. Mimarinin çok kötü olduğu bir şehirde iyi şiir beklenmez ya da tersi. Bu nedenle tek başına, yalıtarak üniversitelerimizi mükemmel hâle getiremeyiz. Vasatın oluşması için gayret göstermeliyiz; özellikle insan vasatımız.

Ülkemizde çok ciddi çalışmalar da yapılıyor. Örnek olarak, Konya'da Çizgi Kitabevi bir yüzyıl önceki felsefe mirasımız tekrardan gün yüzüne çıkarıyor. Türkiye Yazma Eserler Kurumu ise daha derinden gidiyor; tüm kadim kültürümüzü temsil eden eserleri neşrediyor. İstanbul'da İlmi Etüdler Merkezi, Klasik Düşünce Okulu, Bilim ve Sanat Vakfı, İSTEV Hikmet Okulu ve dahi İSAM gibi mühim merkezler var. Peki, bu ve benzeri güzel işlere iltifat nasıl sizce?

Her zaman dediğim gibi olanı kendinde bir şey olarak ele alacaksak gayet iyi. Olması gerekene göre değerlendireceksek çok eksik; yeterli değil. Düşünürler olması gerekene göre değerlendirmeli; biraz önce dediğimiz gibi ufuktaki çizgiye göre. Bu tarz bir yaklaşım sürekli bir kontrol sağlar; insanları istim üzere tutar; sürekli yenilenmeye zorlar. Bu olanın hakkını yemek anlamına gelmemeli elbette. İstanbul bir şehir değil, bir ülke. O nedenle daha çok işimiz var. Mevcudu koruyacağız, geliştireceğiz; yeni şeyler icat edeceğiz. Hiçbir zaman tamam demeden. Kemali sürekli kılmanın yolunu bulmalıyız; kemalin bitiş sınırı zevalin başlangıcıdır çünkü.

Türkçe'de felsefe ve bilim yapmanın bir imkânı var mı? Eğer bir imkânı varsa bunu mümkün hâle getirmenin koşulları nelerdir sizce Hocam?

Türkçe'de felsefe ve bilim yapmanın imkânını konuşmak değil, yapmak önemlidir. Bir şeyin üzerinde konuşmak onu mümkün kılmaz; bizatihi yapmak gerekir. Kaldı ki, Türkçe kadim bir felsefe ve bilim dilidir; yeni yetme değildir. *Kutadgubilig*'den bahsetmiyorum. Yunus Emre'den Âşık Paşa'ya, Sinan Paşa'dan Muhammed Konevî'ye, Mustafa b. Ali Muvakkit'ten Seydî Ali Reis'e, İbn Hamza'dan Kâtip Çelebî'ye, Hüseyin Rıfkı Tamânî'den Ali Sedâd'a, Fatma Âliye'den Sâlih Zeki'ye; elbette Tanzimat münevverlerimize ve Cumhuriyet aydınlarımıza. Saymakla bitmez. Mekân ve zamanla kayıtlı beşerî bir olaydan bahsediyoruz; yaparsak olur. Kant'tan önce, Alman İmparatoru'na göre Almanca atların ağzına layık bir dildi; Heidegger ise "Fransızlar düşünmeye başladıklarında ister istemez Almanca kelimeler akıllarına geliyor," diyor. Ne oldu bu sürede: Almanlar hem bilim hem de felsefe yaptılar. O kadar! Ancak bu, tüm eğitim-öğretim

dilini İngilizce ve Arapça yaparak tahakkuk etmez. Maalesef yabancı dil öğretmek ile yabancı dil ile eğitmeyi/terbiye etmeyi birbirine fena halde karıştırıyoruz. Ana dil dışında insan başka bir dille düşünemez ama ifade edebilir. *Düşünmek* ile *ifade etmek* ayrı şeylerdir. Düşünmek anlamın boyutsuzluğu içinde dolaşmaktır; ifade ise dilin imkânlarına hapsolmak. Bu nedenle yazılı metinleri yorumluyoruz, çünkü lafzın içinde tuttuğu anlamı ikincil bir düşünce ile çekip çıkartmaya çalışıyoruz. Nitekim lafız, mananın içine girdiği bir mekân olarak düşünülür; ‘*a.b.r*. de mekâna girmek demektir; bu nedenle ta‘bîr, mekâna girip manayı çıkartıp almak anlamına gelir. Bakınız Türk tarihî tecrübesi o kadar basit bir hadise değildir. Sadece edebiyatımız hayata ilişkin derin bir düşüncenin ifadesidir. Türk şiiri tüm renkleriyle ve tonlarıyla henüz bir düşünce imkânı olarak layıkıyla ele alınıp üzerinde durulmadı. Bizatihi düşüncenin kendisini önemsemeliyiz; sadece düşüncenin belirli bir tarzını ve ifadesini değil.

Malumunuz, Türkiye son çeyrekte çok hızlı ekonomik/toplumsal değişim ve dönüşümler geçirdi. Günümüz Türkiye’sinin toplumsal yapısı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bu soru, sosyologların, antropologların, belki de muhtelif alanlarda uzmanların cevaplandırması gereken bir soru. Ayrıca sıkı bir gözlem yapmayı zorunlu kılar. İkisi de bende yok; bu nedenle cevabının hakkını veremeyeceğim bir soru. Emarelerden ve karinelerden hareket ederek şunu söyleyebilirim: Düşünmek nedenlemektir. Karşısında durmayacağımıza göre değişim ve dönüşümüm nedenlerini iyi tespit edersek bir yön vermek, yönlendirmek ve nihayet yönetmek mümkündür. Sürekli teyakkuz halinde olmak gerekiyor. Bildiğiniz gibi toplumsal olaylar çok değişkenli yapılardır; çok bilinmeyenli parametrik denklemler gibidirler. İfrat ve tefrit ile çözülemezler; nispi anlamdaki vasatı dikkate ele alarak yaklaşmak daha doğrudur. Sultan Berkyaruk’un dediği gibi "Muamelatta yani hayata ilişkin olgu ve olaylarda taassup yani ifrat ve tefrit içinde eylemek doğru değildir." Ancak tüm olup bitene karşı öngörüm şudur: Hayat görüşümüzü koruduğumuz, metafizik çanağımızı muhafaza ettiğimiz müddetçe her değişim ve dönüşüm en nihayetinde istikametini bulacaktır.

"Karamsar değilim çünkü sona değil, yola bakıyorum; yani sonuca değil, sürece…" diyorsunuz. Baktığınız yolda ve süreçte neler görüyorsunuz?

Öncelikle metafizik anlamda hiç mi hiç karamsar değilim, çünkü en nihayetinde her şey olacağına varır. Hiç olmaz ise dua ederiz; dua bir ümittir. Emelimiz olmasaydı teemmül etmezdik zaten. Hatta kişisel olarak uykuyu bile bir ümit olarak görürüm; yarının ümidi; kendini karanlığa bırakırsın ama gündüzü ümit ederek. İngilizlerin dediği gibi "Ümit ile yolculuk etmek, bazen ulaşmaktan iyidir." Söz bile, ancak ümidin toprağında filizlenir; ümidin tükendiği yerde söz, dile gelmez; gelse de muhatap bulmaz; bulsa da bereketi olmaz. Demek ki, ümit yönünden bir sıkıntımız yok.

Bunun ötesinde, yolda ve süreçte sıkıntılar yaşanıyor elbette. Küçük şeylere değil de yapısal bir duruma işaret etmek isterim. Davranışlarımızın kurumsal ifadesi gittikçe zayıflıyor. Bu da bir iş yaparken içeriğinden daha çok mecrası için vakit ve emek harcamamıza neden oluyor. Basit bir örnekle, evde lambayı yakmak istiyorsunuz; bunu başarmak için bırakınız evi ve şehirdeki şebekeyi, elektriğin geldiği ana kaynağa, baraja kadar gitmek zorunda kalıyorsunuz. Bu kurumsal işleyişin, dolayısıyla işimizdeki makuliyetin zayıflaması demektir. Böyle bir ortamda kurumsal aklın değil bireysel tercihlerin eline kalıyorsunuz. Bu şartlarda yaratıcı iş çıkması mümkün değil. Kurumsal akıl devreden çıktı mı bir sürü farklı değişken giriyor devreye: Kişisel çıkarlar, kıskançlıklar, cehalet, hatta cehl-i mikab, kötü niyet vb... Açıkçası hâlihazırda bu tür bir psikoloji içindeyim. Yıllar önce her yurt dışı teklif edildiğinde şöyle cevap vermiştim: "Manevi, beşerî ve toplumsal bilimler toprak ister; ben kendi toprağımın sözünün ilmini yapacağım." Hâlâ aynı noktadayım ancak teknik anlamda mesleğime, yaptığım işe daha iyi ve anlamlı katkı adına bir pişmanlık da duymuyor değilim. O hâle getirdiler maalesef. Dediğim gibi, milletimle, vatanımla ve devletimle bir sorunum yok. Bunu sadece "yaptığım işte daha faydalı olabilir miydim" şüphesi ile düşünüyorum. Bu durumu aşmak için, teknik boyutu yanında, yapılması gereken, Ahmed Yesevî'nin ifadesiyle yalganlığı, sahteliği, riyakârlığı, yalanı, yalancılığı, kısaca *söz-ile yaşamayı* bırakıp ihlasa, samimiyete, ışka, sıdka, liyakata, kısaca *mana-ile yaşamaya* geçmektir. Ya da Dâvud Kayserî'nin dediği gibi,

eylemde ihlas, ancak bir amaçla/niyetle/hedefle (kasd) hasıl olur. Sahi bizim kastımız nedir?

Daha büyük ölçekte ümidim, en azından bana heyecan veririci. Türkler olarak, orta dünyaya geç dâhil olduk. Bu bize bazı kayıplara neden oldu; ama bazı fırsatlar da verdi. Büyük ölçekte kurulu medeniyetlere katıldık; asli unsurları hâline geldik; yönettik yönlendirdik. Ancak gelinen nokta, tam da içinde nefese aldığımız zaman dilimi, bu işlerle uzun zamandır uğraşan biri olarak şöyle bir şey ihsas ediyor: İlk defa olarak özgün bir Türk düşüncesi üretebiliriz; tüm insanlık için kuran, yol veren, yön belirleyen. Bu hissi bir temenni, hatta bir dua olarak da alabilirsiniz. Ama bu duaya topluca hem dil hem el ile amin dememiz gerekiyor, çünkü el duası olmadan yapılan dil duası, yalnızca kuru bir gürültüdür.

Oldukça uzun bir söyleşi oldu. Tüm bunların hasılası niyetine son olarak eklemek istediğinizi bir şey var mı Hocam?

Biraz uzun bir hâsıla olmak kaydıyla evet. Daha önce medyada paylaştığım uzun bir ifadeyi bu söyleşinin son deyişleri olarak zikretmek isterim. Biraz da söyleşinin başında konuştuğumuz kendilik bilgisinin ve bilincinin bir özeti olarak:

İnsan, sürekli kendini yorumlayan bir var-olandır; kendini sürekli yorumlamak insanı tarihî bir var-olan kılar. Bu nedenle tarih yani insan bir yorumdur; kendi kendinin yorumu. Kendini yorumlamaktan yorulan başkaları tarafından yoğrulur, yorumlanır ve tanımlanır. Sonuç kişinin kendi hikâyesini, kendi tarihini kaybetmesi, kendi olmaktan çıkması; başkalarının kendine tayin ettiği yorum halesi içinde var-olması demektir. Yorum, yontmaya benzetilebilir. Kendini yontmayı terk eden başkalarının çekiçleriyle, aletleriyle yontulur; başkalarının niyet ve amaçlarının içeriğine göre işlenir. Kısaca, kendini oymayan, başkaları tarafından oyulur; kendini yontmayan, başkaları tarafından yontulur; kendini yormayan, başkaları tarafından yorulur; kendini yorumlamayan, başkaları tarafından yorumlanır. Bu nedenle, yaşam dediğimiz hadise doğum ile ölüm arasında kişinin kendine ilişkin, hem oyma, hem yontma hem yoğurma hem yorulma eylemlerini içeren, bir yorumudur. Beşer bir cevherdir; bir kıymet-i harbiyesinin olabilmesi için cevherin işlenmesi, insana, mücevhere dönüşmesi gerekir. İşte, beşer cevherini insana, mücevhere dönüştüren bu

sürekli işleme yani sürekli yorumlamadır. Bu cümlelerdeki *insan*, *kişi* ve *kendi* sözcükleri yerine, *millet*, *kültür* ve *medeniyet* sözcükleri de konabilir. Sonuç değişmez, aynıdır.

İşte bütün mesele: Ya *mücevher* olup tarihteki yerini almak yani kendi olmak; ya da basit bir *takı* olarak başkaları tarafından süs eşyası gibi kullanılmak. Tercihe bize kalmış...

Kaynak:

Genç, M. Sabri. (2017). "Mensubiyet, Mesuliyeti Yaratır...", Karabatak Dergisi 35. Sayı, www.karabatakdergisi.com

TEŞEKKÜR:

Bu değerli röportajı okurlarımızla buluşturma konusundaki **Karabatak Dergisi**'ne ve Sayın ***Naime Erkovan***'a katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu Çalışmaları Kütüphanesi *RÖPORTAJLAR SERİSİ

1.Ne Hintli bilgeler gibi sadece 'kendini', ne de İskender gibi yalnızca 'dünya'yı fethetmek. PDF

2.Aydın Bizden Değildir PDF

3.Yanlışlara ağıt yakmaktan doğruları inşa edemiyoruz PDF

4.Teklifiniz ve temsiliniz yok ise siz de yoksunuz! PDF

5.Şehir ve Kitap Üzerine PDF

6.Tarihten çekilen Türkler değil Osmanlılardır PDF

7.Kitaplarda Bulabildiklerimiz Ancak Bildiklerimizdir PDF

8.Geçmişimizle Yüzleşmek PDF

9.Kitap Okumak İnsan Öldürmekten Daha Zordur PDF

10.Derdimiz Yolda Olmaktır, Çadır Kurmak Değil PDF

11.Geleceğin Tarihi İstanbul'suz Yazılamayacaktır PDF

12.Geçmişte Dökülen Sütün Hesâbı Olmaz; Ama Tarihte Olur... PDF

13.Tarih, Türk Tarihi, Dünya Tarihi ve Biz PDF

14.Mensubiyet Mesuliyeti Yaratır PDF

*KONFERANSLAR SERİSİ

1."ÂMENTU'NÜN BEDELİNİ ÖDEMEK -Ne Yapmalı? Bedel, Bakış ve Süreklilik" PDF

2. "Hakikatli ve Siyasetli İnsan Olmanın İmkânı: Işk, Sıdk ve Liyakât Kavramları Açısından Bir Modelleme Denemesi" PDF

3."Modern Dünyada Bilgi ve Zihniyet" PDF

*OKUMALAR SERİSİ

1. Medeniyet Okumaları (15 Ders) PDF

*AFORİZMALAR SERİSİ

1.Aforizmalar PDF

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu ile Röportajlar Serisi-VI: "Tarihten çekilen Türkler değil Osmanlılardır"

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu ile Röportajlar Serisi-VI: "Tarihten çekilen Türkler değil Osmanlılardır" Prof. Dr. İhsan Fazlıoğl...

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: Medeniyet Okumaları Notları

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: Medeniyet Okumaları Notları Yeni Akademik Yılımızda da Medeniyet Okumaları'na Yoğun Katılım (Birinci Ders). ...

Prof.Dr. İhsan Fazlıoğlu: "Prof. Dr. Fuat Sezgin ile Bilim Tarihi Üzerine Söyleşi"

Prof.Dr. İhsan Fazlıoğlu: "Prof. Dr. Fuat Sezgin ile Bilim Tarihi Üzerine Söyleşi" Alanında saygın bir yere sahip olan i...

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu ile Röportajlar Serisi-XIV: "Mensubiyet, Mesuliyeti Yaratır..."

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu Çalışmaları Kütüphanesi
Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu Çalışmaları Kütüphanesi *RÖPORTAJLAR SERİSİ 1.Ne Hintli bilgeler gibi sadece 'kendini', ne de İs...

İHSAN FAZLIOĞLU: "ÂMENTU'NÜN BEDELİNİ ÖDEMEK -Ne Yapmalı? Bedel, Bakış ve Süreklilik"

İHSAN FAZLIOĞLU, İLEM (İLMÎ ETÜDLER DERNEĞİ YAZ OKULU AÇILIŞ DERSİ) Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu hocamızın " ÂMENTU'NÜN BEDELİNİ ÖDEMEK: -...

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu MP3 Arşivi: Konferanslar, Seminerler, Dersler, Programlar, Okumalar...
Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu MP3 Arşivi: Konferanslar, Seminerler, Dersler, Programlar, Okumalar Konferan/Ders/Programın Adı ...

İhsan Fazlıoğlu Hocamızın Konuşmaları Tek Platformda! Fazlıoğlu Radyo Uygulaması Hizmetinizde!

İhsan Fazlıoğlu Hocamızın Konuşmaları Tek Platformda! Fazlıoğlu Radyo Uygulaması Hizmetinizde! İhsan Fazlıoğlu hocamızın dersleri, k... 24

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: "AmenTU" Diyebilecek Bir Ferd Yetiştirmek

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: "AmenTU" Diyebilecek Bir Ferd Yetiştirmek Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu: "AmenTU" Diyebilecek ...

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu ile Röportajlar Serisi-IX: "Kitap Okumak İnsan Öldürmekten Daha Zordur"
Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu ile Röportajlar Serisi-IX: "Kitap Okumak İnsan Öldürmekten Daha Zordur" Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu h...

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu Arşivi: Konferanslar, Seminerler, Dersler, Programlar, Okumalar

Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu Arşivi: Konferanslar, Seminerler, Dersler, Programlar, Okumalar Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu tarafından verilen k...

"Hiçbir kulağı varsaymadan, kişinin kendi şarkısını terennüm edebilmesi, yaşama cesaretinin zirve ifadesidir.
Bu şarkı terennümündeki tek ilke şudur: İş tutuşunuz kalbî; iş yapışınız aklî/istidlâlî olsun. Birincisi sizi samimi ve ihlâslı kılar, ikincisi titiz ve başarılı."
İhsan FAZLIOĞLU